

CZU: 37.011.33:91

CURRICULUM LA DISCIPLINA GEOGRAFIE – CADRUL LEGAL DE FORMARE A COMPETENȚEI DE INVESTIGARE

*Doina Maria DUMITRAȘCU, prof. geografie, gr. didactic I,
Colegiul Tehnic „Gheorghe Cartianu”, Piatra-Neamț, România
drd., Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Chișinău, RM*

Abstract: *This article is important for three research directions. It offers a diagnostical pentagonal analyse of The National Curriculum applied at Geography in Romania in order to point out the favorable and restrictive issues in the process of building and developing the inquiry competence. We compared The Geographical curriculum in the performant countries as U.K., Canada, Australia and concluded the position of the investigative competence, the main geographical concepts and the levels of investigative educational practice in the system of long term learning. The study propose an example to form geographical concepts developping investigative competence in a spiral curriculum concept based.*

Key words: *Applied Curriculum, Spiral Curriculum, investigative competence, geographical concepts, constructionism*

Pornind de la premisa că, curriculum-ul este principalul document reglator al învățării și cum al experiențelor formale și non formale al elevului pe tot parcursul școlarizării - currere (interpretarea experienței trăite, lat. - a alerga o cursă) [1], [12],,, am urmărit elementele de favorabilitate și de restictivitate pe care le oferă curriculum de geografie liceenilor din România în formarea și dezvoltarea competențelor lor pentru o societate metamodernă, globalizată, digitalizată, bazată pe inteligență colectivă (abilitatea de a gândi în soluții și de a face față provocărilor), pe o manieră autentică de a trăi realitatea cotidiană, pe o cultură participativă (participatory culture), prin procese interactive de co-creație.

Importanța istorico-pedagogică și axiologică a curriculum-lui este redată de definiția lui W. Pinar [10, p. 847]: “un concept foarte simbolic. El reprezintă ceea ce generațiile adulte aleg să transmită celor tinere. Înțeles astfel, curriculumul are un caracter istoric, politic, rasial, de gen, fenomenologic, autobiografic, estetic, teologic și internațional”. În acest context paradigmatic, competența investigațională deține un statut privilegiat în sistemul de competențe transversale care constituie baza învățării pe tot parcursul vieții.

Sfârșitul sec. XX - începutul sec. XXI este considerat de Negreț-Dobridor [9, p. 36-41] o etapă în care este necesară “reumanizarea educației pentru condițiile societății contemporane” respectiv o etapă hipermodernă - etapa antropologică a curriculumului. (W. Pinar 1995),

Deschizând o perspectivă fundamentală în organizarea și dezvoltarea educației, Curriculum-ul formal cu valoare de Curriculum Național, realizat de Ministerul Educației și stipulat în legea educației articolele - 4, 13, 68,70, referitoare la garantarea dreptului de învățare pe tot parcursul vieții, dezvoltarea și evaluarea competențelor [15], este analizat în acest studiu după modelul pentagonal vizând componentele esențiale ale curriculum-ului și relațiile dintre ele: finalitățile, conținuturi, timpul de instruire, strategiile de instruire, strategiile de evaluare [11, p.83].

Proiectarea procesuală a curriculum-ului școlar, în România, la disciplina Geografie se

realizează după paradigma curriculum-ului bazat pe competențe (elaborată de K.P. Torshen), căruia îi sunt specifice, conform literaturii de specialitate pe care o sintetizează Kouwenhoven, W. (2010), următoarele caracteristici: centrarea învățării pe elev într-un scenariu paideutic constructivist, jalonarea învățării de către profesor, orientat spre competențele transversale, competențe profesionale și evaluarea lor formativă.

Analizând specificul Geografiei ca știință integrată (Știință a Pământului și Știință umanistă) și dimensiunile disciplinei stipulate în „Carta internațională a educației prin geografie”, cercetătorul Octavian Mîndruț, enumeră principalele finalități care au orientat construirea curriculum-ului la disciplina geografie:

- dimensiunea geoecologică - mediul înconjurător reprezintă una din principalele preocupări globale ale lumii contemporane iar geografia prin obiectul său de studiu determină o înțelegere complexă a problematicii impactului antropoc asupra mediului oferind în același timp soluții eficiente de soluționare;
- dimensiunea globală a Geografiei oferă racordarea la realitatea în continuă transformare a societății umane;
- dimensiunea economică trebuie analizată din perspectiva dezvoltării durabile;
- dimensiunea interdisciplinarității ca o sinteză cunoașterii și practicii umane;
- dimensiunea culturală;
- dimensiunea internațională, europeană și regională și națională.

Programa școlară la disciplina geografie, documentul curricular reglator care conține într-o organizare coerentă oferta educațională în concordanță cu statutul deținut în planul-cadru de învățământ, un parcurs școlar determinat pe cicluri de învățământ și care detaliază elementele obligatorii de parcurs, devine ghidul fundamental al activității procesului de predare-învățare-evaluare.

Studiind documentele școlare curriculare aplicate la disciplina Geografie am constatat că competențele specifice sunt derivate din competențele generale și competențele cheie, transversale, cu grad mare de generalizare, grupate pe opt domenii.

Conținuturile organizate conform logicii interne a disciplinei și taxonomiei cognitive a lui Bloom sunt recomandate să fie grupate în unități de învățare pe baza unei tematici care ar trebui să determine comportamente în concordanță cu competențele specifice.

În instruirea geografică pe competențe recomandate de Comisia Europeană, formate prin intermediul mai multor discipline și nu doar prin studiul geografiei se impune selectarea acelor instrumente, metode, tehnici, procedee pentru formarea și dezvoltarea unui sistem viabil de cunoștințe, abilități practice și atitudini cognitive, afective și comportamentale asumate cu referire la problemele lumii contemporane.

Strategiile de instruire urmăresc formarea în timp a competențelor, pe ani de studiu, cicluri curriculare, într-un sistem cumulativ și continuu.

O serie de condiții care restricționează formarea competenței de investigare în ciclul primar și gimnazial și respectiv dezvoltarea sa în ciclul liceal inferior și superior:

✓ În contextul progresului din ultimul deceniu în domeniul teoriilor psihologice și pedagogice, abia în 2017, prin Ordinul Ministerului Educației Naționale [14] apare o nouă programă școlară pentru disciplinele geografice din ciclul gimnazial, programele în vigoare pentru ciclul liceal inferior (IX-X) rămânând cele aprobate în 2004, respectiv 2006 ciclul

superior (XI-XII) cu revizuire în 2007 pentru clasa a XII a. Postmodernitatea, privită drept un model cultural, promovează o nouă modalitate de înțelegere a raportului dintre cunoaștere și experiență, dintre teorie și practică la nivelul acțiunii umane. Acest lucru presupune reconstrucția permanentă a corelațiilor dintre acțiuni la nivelul proceselor educative și dezvoltarea lor individualizată în contexte și situații psihosociale variabile și diversificate

✓ Raportarea neexplicită a trei componente majore ale dimensiunii geografice a realității: dimensiunea „cartografică” a existenței cotidiene (care este totodată o dimensiune metodologică a educației permanente); interacțiunea natură – om; dimensiunea atitudinală de înțelegere a mediului de viață al omului și societății. Astfel, nici prin conținuturile programei școlare nu există câmp de investigare a realității societății aflată într-o dinamică galopantă iar formarea/dezvoltarea competenței de investigare este vitregită de contextul situațional semnificativ, cartografic, specific geografiei. Curriculumul nu trebuie de privit numai ca un sistem de experiențe de învățare planificate pentru elevi, ci și ca o teorie pedagogică abordată psihocentrist și sociocentrist, acordând rolul prioritar finalităților educaționale [15, p.12].

✓ Pendularea încadrării Geografiei între aria curriculară Om și societate și Științe are repercursiuni nefaste asupra oportunităților reale ale disciplinei de a contribui la dezvoltarea competențelor transversale comune disciplinelor domeniului științelor și tehnic-informațional.

Programa școlară pentru disciplina Științe ale naturii clasele a III-a – a IV-a prevede competența generală - Investigarea mediului înconjurător folosind instrumente și procedee specifice, programele vechi de gimnaziu nu conțineau această competență iar în programa actuală introdusă eșalonat (clasa a V-a anul școlar 2017-2018, clasa a VI-a anul școlar 2018-2019, clasa a VII-a anul școlar 2019-2020, clasa a VIII-a, anul școlar 2020-2021) una dintre cele patru competențe generale este - Elaborarea unui demers investigativ din perspectiva educației permanente și pentru viața cotidiană. Competențele specifice sunt formulate astfel [18]: *utilizarea metodelor simple de investigare; construirea unui demers investigativ dirijat; utilizarea unor metode de investigare.*

Se poate observa detașat că, competența de investigare nu a reprezentat o finalitate educațională exprimată explicit în programa școlară, iar actuala generație de liceeni din România a avut la disciplina geografie un parcurs curricular vitregit de această competență, similar cu teoria formelor fără fond. În acest context, se ridică întrebarea dacă competența de investigare există, dacă este formată deja la elevii clasei a IX, fie ea formată în demersurile transdisciplinare, pentru a o putea dezvolta în ciclul liceal.

Lipsa unor indicații concrete privind strategia instruirii în noul curriculum de gimnaziu, constituie o provocare pentru cadrele didactice. Dulamă E. M, și Negreț – Dobridor identifică ca problemă principală actuală în învățământul preuniversitar „ aplicarea programelor școlare, pe baza lecturii și a înțelegerii lor, în structuri de învățare care să ducă la formarea competențelor asumate [9].

În tabelul 1, am realizat un studiu comparative al statutului competenței de investigare în curriculum de geografie din Canada, Australia și Marea Britanie. În toate documentele cercetare se poate observa un statut central al competenței de investigare argumentat de scopuri bine definite orientate spre rezolvarea de probleme din viața socială prin intermediul gândirii geografice, gândirii critice, creativitate, pentru o cetățenie activă. Sunt precizate conceptele geografice care se formează prin intermediul disciplinelor geografice dar și a altor discipline

conexe. Nivelurile de realizare a investigației geografice nu este descris în documentul britanic dar este foarte detaliat, etapizat în curriculum Australian. Investigarea geografică începe cu punerea sub semnul întrebării a temei și în final rămâne o „opera aperta” asupra căreia se poate reflecta în continuare și se poate reveni pentru a reitera investigația.

Tabelul 1. Competența de investigare la geografie. Analiză curriculară comparativă.

Coordonate curriculare	Canada [19]	Marea Britanie [17]	Australia [20]
Scop	Dezvoltarea abilității de a folosi conceptual de gândire disciplinară în investigare Dezvoltarea abilității de a alege și aplica criterii corecte în evaluarea informațiilor și emiterea judecăților de valoare Dezvoltarea abilităților și atitudinilor specific disciplinei și care pot fi transferate altor domenii din viața reală Construirea relațiilor colaborative	Cunoștințe contextuale înțelegerea proceselor geografice fizice și sociale gândire geografică	Gândire geografică Cetățenie activă Competență Gândire critică Creativitate
Concepte geografice	Investigarea geografică și dezvoltarea abilităților Interacțiuni în cadrul mediului Managerierea resurselor canadiene și a industriei Evoluția populației canadiene Comunități viabile	Cunoștințe despre localizare Cunoștințe despre locuri Geografia fizică și umană Abilități geografice și situații	Localizare Spațiu Mediul geografic Interconexiuni Sustenabilitate Scară Schimbare Evoluție
Nivelurile/ etapele investigației	Formularea întrebărilor explorative, reflexive asupra proceselor și fenomenelor geografice Colectare și colectare de date Interpretare și analiză comunicare	Nu există precizări	Observare Chestionare Planificare Colectare Evaluare, Reprezentare Analiză, Concluzionare Comunicare Reflectare și reacție la investigare

În Tabelul 2, am conceput un model pedagogic de dezvoltare a competenței de investigare. Temeiul științific al exemplului de dezvoltare curriculară a competenței de investigare în procesul de formare a conceptului de spațiu la disciplina Geografie fizică, clasa a IX a, face referiri la:

✓ Teoria cognitivă a curriculum-ului în spirală a lui Jerome Bruner (1960) care considera că orice topică, concept, poate fi comprehensiv la orice vârstă dacă materialul este structurat și prezentat conform.

✓ Paradigma învățării constructiviste și construcționiste prin care elevii prin participare conștientă, asumată, la propriu proces de învățare își utilizează cunoașterea ca rezultat al investigației geografice a relațiilor componentelor mediului înconjurător în construirea unui model propriu de percepere, înțelegere și rezolvare a problemelor din viața reală.

✓ Modelele geografice curriculare din țări care au validat cu succes, într-o practică pedagogică îndelungată, reformele educaționale al căror obiectiv principal este formarea la elevi a cetățeniei active.

✓ Clasificări distinctive ale conceptelor geografice. Geograful Octavian Mîndruț identifică conceptele geografice: localizare, spațiu, regiune, mediu înconjurător, peisaj, teritoriu, zonalitate, interacțiune ca fiind invariabile de domeniul de abordare a tematicii iar V.Frumos [5, p. 144 – 149] printre modalitățile de organizare a conținuturilor precizează: „ organizarea logică, organizarea liniară, organizarea genetică, organizarea concentrică și spiralată, organizarea după puterea explicativă a cunoștințelor, organizarea ramificată, organizarea interdisciplinară, organizarea modulară și organizarea integrată a conținuturilor.

Format sau construit în spirală, conceptual de spațiu este reluat în diferite etape ale dezvoltării psihopedagogice a elevului de-a lungul ciclurilor școlare, de-a lungul curriculum-ului transversal compus din discipline geografice diferite care studiază latura fizică, economică și antropică a mediului înconjurător, atingându-se astfel diferite niveluri de dezvoltare a competenței de investigare. Complexitatea nivelului de înțelegere a conceptului (logica științifică intrinsecă, progresia logică) crește odată cu utilizare în situații semnificative noi de învățare a sistemului anterior integrat de competențe, compus din cunoștințe, priceperi, abilități și atitudini. Structurarea conținuturilor actualelor programe de geografie pentru clasa a IX a, Geografie Fizică („Pământul - planeta oamenilor”) sub forma unităților de învățare, permite aplicarea algoritmului de dezvoltare a competenței de investigare în demersul științific de formare a conceptelor geografice.

Curriculum tradițional bazat pe competențe, structurat în conformitate cu competențele cheie europene, cu competențele generale și specifice Geografiei este asociat de obicei cu performanța școlară probată în concursurile școlare și în examenele naționale unde sunt de cele mai multe ori evaluate conținuturile și nu competențele.

Considerăm că, un curriculum eficient pentru formarea și dezvoltarea competențelor ca finalități viabile - competențe profesionale, competențe de a învăța pe tot parcursul vieții necesită următoarele caracteristici:

- caracter deschis, racordat la realitățile socio-economice[2], [3] (axioma realizării - dezvoltării instruirii în context deschis);
- imput de competențe și nu de conținuturi care se adaptează la structura competențelor specifice;

*Tabelul 2. Model de dezvoltare a competenței de investigare pentru
construirea conceptului de spațiu geografic.*

Componentele competenței de investigare	Specificul competenței	Concepte geografice	Programa școlară Conținuturi		
Cunoștințe	Citirea hărților tematice	Geosistem deschis Sistemul Solar Orizontul local Geosfere Mediu de viață Ecosistem Landshaft Biom Mediul înconjurător Mediul antropoc Mediu antropizat Factori geocologici	Refieful terestru Atmosfera terestră Apele Terrei Viața și solurile pe Terra Mediul, peisajul și societatea omenească		
	Descrierea specificului spațiului geografic pe baza unui algoritm de caracterizare: geneză, alcătuire litologică, evoluție în timp și spațiu, interconexiuni între elemente, reducerea la scară a elementelor, proceselor și fenomenelor geografice				
Abilități	Reprezentare cartografică a specificului unui teritoriu; construire unor hărți tematice				
	Parcurgerea unui traseu ghidat de google maps,				
	Calcularea matematică a suprafeței și lungimii pe hartă				
Atitudini					
Cognitive	Apreciere critică a tematicii investigate doar pe bază de argumente descoperite prin cercetare Emiterea judecăților de valoare ca rezultat al investigației				
Afective	Manifestarea respectului pentru munca colegilor de echipă				
Comportamentale	Manifestarea curiozității pentru explorarea spațiului terestru și extraterestru Onestitate în raportarea procesului de investigare				

- respectarea principiului de continuitate/dezvoltare a competenței de-a lungul curriculum-ului transversal;

- existența unei fundamentări teoretice și metodologice solide, depline, privind conceptualul de competență care exclude interpretări subiective;
- susținerea metodologică sub forma instrumentelor concrete de intervenție pedagogică pentru formarea și dezvoltarea competențelor;
- recomandarea unui referențial de situații de învățare semnificative pentru dezvoltarea competențelor specifice disciplinei geografie.

BIBLIOGRAFIE

1. CREȚU, C. Teoria curriculumului și conținuturile educației. Iași: Editura Univ. AL. I. Cuza, 2000, p. 30.
2. CRISTEA, S. Dicționar de termeni pedagogici. București: Editura. Didactică și Pedagogică, 1998, p. 452. ISBN 973-30-5130-6
3. D’HAINAUT, L. Programe de învățământ și educație permanentă. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981, apud Potolea p. 26. ISBN-13 978-0820426013
4. DULAMĂ, M. EL. Didactica axată pe competențe,, ediția a 2-a, Cluj-Napoca: Editura Presa Universitară Clujeană, 2012, p. 508. ISBN 978-973-595-330-0
5. FRUMOS, FL.-V. Didactica - fundamente si dezvoltari cognitive, Iasi: Editura Polirom, 2008. ISBN 978-973-46-1242-0
6. MÂNDRUȚ, O. et all. Competențele în învățarea geografiei. București: Editura Corint, 2010, p. 145.
7. MÂNDRUȚ, O.; CATANĂ, L.; MÂNDRUȚ, M. Instruirea centrată pe competențe, Arad: „Vasile Goldiș” University Press, 2012. ISBN 978-973-664-538-9
8. MÂNDRUȚ, O. Curriculum și didactică. Elemente inovative actuale „Vasile Goldiș” University Press Arad, 2013, px. 206. ISBN 978-973-664-538-9
9. NEGREȚ-DOBRIDOR, I. Teoria generală a curriculumului educațional. Iași: Polirom, 2008, p. 436. ISBN 978-973-46-0870-6
10. PINAR F. W., et al. Understanding Curriculum. An introduction to th estudy of historical and contemporary curriculum discourses. New York: Peter Lang, 2004, p. 1142. ISBN-10 0820426016
11. POTOLEA, D. Conceptualizarea curriculum-ului, în Păun Emil, Dan Potolea (coord), Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative, Iași, Editura Polirom, 2002, p. 249.
12. SCHUBERT, W. H. Curriculum: Perspective, paradigm, and Possibility. New York: Macmillan, 1986, p. 851. ISBN 0024077607 9780024077608
13. Soare Emanuel, Evoluții ale paradigmei curriculumului în societatea postmodernă, Teză de doctor în pedagogie, Chișinău 2010, p 269, Cu titlu de manuscris C.Z.U: 37.013(043.2) (vizitat 10.09.2020).
14. Anexa nr. 2 la Ordinul Ministrului Educației Naționale nr.3393/28.02.2017 <https://www.edu.ro/ordinul-ministrului-educa%C8%9Biei-na%C8%9Bionale-nr-339328022017-privind-aprobarea-programelor-%C8%99colare-pentru> (vizitat 1.09.2020).

15. GUȚU, VL. et all. Cadrul de referință al Curriculumului Național, Chisinau, 2017, 373.014.5 C 12, ISBN 978-9975-3157-7-7, [https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul de referinta final rom tipar.pdf](https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf) (vizitat 2.09.2020). (vizitat 13.09.2020).
16. Legea educației actualizată https://www.edu.ro/sites/default/files/legea-educatiei_actualizata%20august%202018.pdf (vizitat 13.09.2020).
17. *National curriculum in England: geography programmes of study* <https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-geography-programmes-of-study> (vizitat 13.09.2020).
18. Programa școlară pentru disciplina geografie Clasele a V-a – a VIII, [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/45Geografie%20PROGRAMA%20DEFINITIVA%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/45Geografie%20PROGRAMA%20DEFINITIVA%20(1).pdf) (vizitat 10.09.2020).
19. The Ontario Curriculum grades 9 and 19, Canadian and World studies, 2018, <http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/canworld910curr2018.pdf> (vizitat 13.09.2020).
20. The Australian Curriculum <https://www.australiancurriculum.edu.au/f-10-curriculum/humanities-and-social-sciences/geography/> (vizitat 13.09.2020).